

ÉRTESITŐ

AZ ERDÉLYI-MÚZEUM-EGYESÜLET ORVOSTUDOMÁNYI SZAKOSZTÁLYÁBÓL.

XXXV. kötet.

1913.

III. füzet.

A beszámítás és a jogorvoslás kérdése a büntetőtörvénykönyv revíziója alkalmából.*

Írta: LECHNER KÁROLY dr. egyet. ny. r. tanár.

A büntetőtörvénykönyvnek folyamatban levő revíziója alkalmából időszerűnek látszik mindazokat a kérdéseket megvilágítani, amelyek az elmeorvosgyógyászat szempontjából érdekesek. Ide tartoznak az egyéni jogokat védelmező *beszámítás (imputatio)* és a társadalom megvédését célzó *jogorvoslás (remedium)*, illetőleg *büntetés (repressio)* kérdései.

A legtöbb büntetőtörvénykönyv, így a magyar is, eddig eme kérdésekre vonatkozólag az *akaratszabadság indeterminista* elvére támaszkodott. Minthogy ezen elvet a jogrend gyakorlata és a tudományos kutatások eredményei föntartani többé nem engedik; az *akarát kötöttségén* alapuló *determinista* elméletek pedig túlzásaikban a társadalmi jogrend biztosítására nem alkalmasak: szükségessé válik ezen kérdéseket más módon megoldani.

Bűn az, a mit a társadalmi jogérzés annak vall. A jogérzés olyan szociális érzés, amely a hangulatos érzelmek sorába tartozik. A hangulatos érzelmek veleszületett közérzetekből, számos érzés szövődményes egybeolvadása folytán, keletkeznek. Ezen érzelmek, minők az igaz-, szép-, jó-, nemes-, erkölcsös-, vallásos-, ideális- stb. érzések, kiki által az élet folyamán szereztetnek meg, nevelés és tanítás útján alakulnak ki és, mint legsajátosabb énérzéseink, a cselekvéseinknek legfőbb kútforrásai. Ők a lelki életnyilvánulás reflexjelenségeiben

* Az E. M.-E. orvostudományi szakosztályának 1913. évi október hó 4.-iki ülésén tartott előadás kivonata.

az érzésválogatásnak és a reakcióbeli alkalmazkodásnak leglényegesebb eszközei és éppen ezért összes ténykedéseinknek legerősebb rugói. A társadalom megkövetelheti minden egyes tagjától, hogy olyan ránevelt érzelmek birtokában legyen, a melyek cselekvéseit a társadalommal szemben kellőképen determinálják. Egészen közönbös az, vajjon ezen érzelmek vallásos-, erkölcsös-, igaz-, szép- vagy más szociális-természetűek-e.

Bűnösnek minősül már most azon ténykedés, a melynek tudata, szociális érzések útján, a cselekvést jogkötelességgeljesnek érezi. Az utólagosan felmerült ilyen tudat a lelkiismeret szava. Beszámításnak és megfelelő jogorvoslásnak tehát csak akkor van helye, ha az egyén a társadalomkövetelte ilyen szociális érzések birtokában lévén, ezek segédelmével tettét felismerni, megkülönböztetni, összehasonlítani, megítélni, értékelni stb. tudja. A hol ezen érzelmek betegség vagy fejlődési hiba okából egészen hiányzanak, fogyatékosak vagy kórosan meghamisultak, mint pl. öntudatlanoknál, gyermekeknél, elmebajosoknál, ott mindenesetre beszámítást kizáró tényezők merülnek fel, illetőleg a jogorvoslás módjai megváltoznak.

Ámde az éretlen eszű gyermekek tetteit a társadalom hol beszámítja nekik, hol nem. Így pl. a rossz tanulás az iskolában híven beszámítódik, a gyujtogatás nem. Ugyanazt tesszük elmebajosoknál és idegbajosoknál is. A babona, a hipokondria pl. mindenkor téves eszmének minősül, még sem zárja ki a beszámítást. Sok mániás és imbecillis egyén mindenféle kóros érzéstől vagy téves eszmétől mentesnek mondható, mégis beszámíthatatlannak tűnik. Olyik paranoiás egyén, nyilvánvaló kórsága ellenére, a művészet, az irodalom, a tudomány, vagy a politika magas polczára emelkedhetik. Olyik ellenben kisebbrendű kórság mellett is közveszedelmessé válik. Akárhány öntudatlansági állapot, pl. az álmodás, az alvajárás, az indulat, a részegség, az igézettség, az extasis nem zárja ki egészen a szándékos ténykedést, mégis beszámíthatatlannak minősíti azt. Számos esetben a butaság, az elmegyöngeség józan önrendelkezési képességgel párosul. Számítalan esetben az elmebajos egyén is bírhat kintinó emlékezéssel, nagyszerű figyelőképességgel, bámulatos logikával, sőt határozott tehetséggel, ügyeit önállóan vezetni még sem

tudja. Erős zavartság érheti utól az épeszű szigorlót is, mégis megbuktatja őt a professzor, mert beszámíthatóságában nem kételkedik. Ugyanígy egészen zavartan cselekedhetik nagy veszedelem pillanatában a megijedt ember és a közvélemény felmenti őt jogrendellenes cselekményeinek büntetést érdemlő következményei alól.

Ime beigazolódik, hogy a beszámítás kérdését az éretlen értelem, az elmebaj, az öntudatlanság kategóriáihoz egyedül kötni nem lehet. Mindegyik kategoriabeli bűnösnek lehetségesek olyan tettei, a melyek beszámíthatók és lehetségesek olyanok is, a melyek beszámíthatatlanok. Az éretlen, az elmebajos, az öntudatlan ész nem minden reakezióiban beszámíthatatlan. Az ép értelemnek sem minden megnyilvánulása beszámítható. Valamennyi beszámíthatatlan, ha az illető cselekvést kihatározó jogkötelezettségnek szociális érzéseit nélkülözi, ellenkező esetben beszámíthatók. Elmebajosoknál és öntudatlanoknál meghamisult ilyen érzelmek és egyéb érzések is szerepelhetnek, de számos relációban az ép cselekvőképesség is megmaradhat. Valóban akárhány elmebajos józanul kezeli a birtokát és helyesen végrendelkezik. Akárhány épeszű ellenben nem tudja rendben tartani a vagyonát és hóbortos végrendetetet csinál. Mindegyiknek *tettében az határoz, vajjon a kellő szociális érzések birtokában volt-e a cselekvés idejében és vajjon ez utóbbiak befolyása alatt cselekedett-e vagy nem?*

Ez okból a szakértő orvosnak más feladata nem lehet, mint adott esetben, az illető jogkötelezettség körébe vágó szociális érzések hiányát, fogyatékoságát vagy kórságát kimutatni, akár éretlen értelemről, akár elmebajról, akár öntudatlanságról legyen a szó. A míg a hiányzó, fogyatékos vagy kóros szociális érzések nem egyúttal antiszociális természetűek, addig az illető bűntevő egyén *nem közveszélyes*. Mihelyest azok antiszociális jellegűekké válnak, az egyén *közveszélyesnek* minősül. A közveszélyesség fogalma alá e szerint nemcsak az elmebajosok, hanem a tökéletlen értelműek, sőt az épeszűek is eshetnek.

Ez a körülmény irányító kell hogy legyen a jogorvoslás tényeiben is. Ilyen determináltság mellett nem lehet a jogorvoslás feladata büntetni és elrettenteni, hanem csupán gyó-

gyítani, nevelni és megóvni. Szükséges ennél fogva, hogy a szociális érzésekben hiányos vagy fogyatékos bűnösök javító nevelés alá jussanak. Szükséges, hogy a kóros érzésekben silylődők gyógyítás alá vétessenek. Szükséges továbbá, hogy a közveszélyesek megfelelő zárt intézetekben elhelyeztessenek.

Az új magyar büntetőtvénycsoknyvnek eddig ismertett tervezetei nagyon helyesen végleg elejtik az akaratszabadság misztikus fogalmát, felállítják e mellett a korlátozott beszámíthatóság elvét, a mi, tekintettel az éretlen és az érett értelem, az öntudatoság és az öntudatlanság, az épeszűség és az elmebaj, az idegbaj és az elmebetegség között folyó átmenetek és fokozatok légióit, csakis helyeselhető. Haladás az is, hogy a közveszélyes elmebajosok gyógyító intézetekbe, a közveszélyes épelméjű büntetettek és munkakerülők megfelelő intézetekbe utasíthatók. A fiatakorúakra vonatkozó nevelő intézkedések, valamint a feltételes elítélések lehetősége, a börtön- és a halálbüntetés eltörlése a determinizmus elveinek elfogadását hirdetik, egyúttal a szociális érzéseknek sikerrel való kinevelhetésének tényét is elismerik. Óhajandó volna még, hogy a felnőttekre gyakorolható nevelőhatás is számba vétsék, a mint azt FINKEY tervezete czélozza. Kívánatos, hogy BERNOLÁK-nak ama irányelvei is kifejezésre jussanak, a melyek a bíró figyelmét a tett minőségéről letereljék és a tettes egyéniségére irányítják. Hiszen bűnös csakis a tettes lehet, sohasem a tett. Hiszen jogorvoslás is csak a tettel szemben szükséges, annak bűnössége szerint. A tett többé meg nem másítható. Nagy bünt elkövethet, a ki alig bűnös benne és kicsiny bűnök látszatával kérkedhetik a nagy bűnös.

Csak egyben nem tartom elégségeseknek az új törvénytervezetek javaslatait. Abban ugyanis, hogy a beszámítást kizáró okok ósdi kategóriáihoz ragaszkodnak. Nem igaz, hogy az éretlen értelem, az öntudatlanság, az elmebetegség mindenkor beszámíthatatlan volna. Nem igaz, hogy ezen kategóriák egyszermindenkorra kizárják a felelősségrevonás jogosultságát. Tagadom, hogy ezekkel szemben más remedium nem volna, csupán a felmentés vagy az elmeigógyító intézetbe való utalás. A ki a léleknek, az értelemnek lényegét természettudományi alapon

ismeri, az nem képes kielégítő feleletet adni mindenkor arra a kérdésre, vajjon a tettes éretlen észszel, öntudatlan állapotban, avagy elmebetegség miatt cselekedett-e, mert nem tudja, mi az öntudat, nem ismeri az elmeérettségnek és az elmebetegségnek biztos határait. Arra azonban beható vizsgálat alapján mindenkor határozott feleletet adhat, igazán hiányzanak-e, fogyatékosak-e, kórosak-e, antiszociálisak-e -- tisztán a tette vonatkozólag — a tettes kipuhatható szociális érzései.

Mindezeket tekintetbe véve, csakugyan akkor lenne modern és tökéletes a magyar büntetőtörvénykönyv, ha elhagyva a jelzett kategóriákat, e részben ismeretlen, részben körül nem írható tényezőket, csupán annyit mondana ki, hogy: *„Be nem számítható a tett annak, a kinek cselekvése hiányzó, fogyatékos vagy kóros szociális érzésekből fakadt; közveszélyes pedig az, a kinek cselekvéseiben akár kóros, akár nem kóros antiszociális érzések nyilvánulnak meg”*.

A büntetésekre vonatkozó, ilyen elveken alapuló törvénykönyvnek azonban csak akkor lesznek a társadalmi jogrendre üdvös hatásai, ha a társadalom gondoskodik arról, hogy a szükséges szociális érzések mindenkire kellőképpen reáneveltessenek.